

Een expansieve uilvlinder in de Benelux: het zwart weeskind, *Mormo maura* (Lepidoptera: Noctuidae)

Willy Troukens

Samenvatting. Tot aan de eeuwwisseling was het zwart weeskind, *Mormo maura* L. in de Benelux vooral bekend uit Hoog-België en uit de Nederlandse provincie Limburg. Sinds 2004 heeft de soort zich echter naar andere delen van dit territorium uitgebreid, vooral naar Vlaanderen en Zeeland.

Abstract. An expansive owl-moth in the Benelux: the Old Lady, *Mormo maura* (Lepidoptera: Noctuidae) Until the turn of the century, the Old Lady was mainly resident in the Benelux in the higher parts of Belgium and in the extreme south of The Netherlands. Since 2004, this species spread out in other parts of this territory, especially in Flanders and Zeeland.

Résumé. Une noctuelle expansive dans le Benelux : La Maure, *Mormo maura* (Lepidoptera : Noctuidae) Jusqu'au tournant du siècle, La Maure était surtout présent dans le Benelux en Haute-Belgique et dans le Limbourg Néerlandais. Depuis 2004, l'espèce s'est répandue hors de ce territoire, surtout pour s'installer dans les Flandres et dans la province de Zélande.

Zusammenfassung. Ein sich ausdehnender Eulfalter in die Benelux: Schwarzes Ordensband, *Mormo maura* (Lepidoptera: Noctuidae)

Bis zu der Jahrhundertwende war der Schwarze Ordensband in den Benelux-Ländern hauptsächlich einheimisch in Ober Belgien und im Süden von den Niederlanden. Seit 2004 hat diese Art sich ausgebreitet nach weiteren Teilen dieses Territoriums, besonders nach Flandern und Zeeland.

Key words: *Mormo maura* – Noctuidae – Faunistics – Benelux.

Troukens, W.: Ninoofsesteenweg 782/8, B-1070 Anderlecht.

Op 16 augustus 2009 ving Bernard Misonne voor het eerst in zijn studiegebied te Tervuren (Vlaams-Brabant) een zwart weeskind, *Mormo maura* (Linnaeus, 1758). Op 2 september 2010 zat er opnieuw een exemplaar in zijn lichtval. Toen ikzelf te Anderlecht (Hoofdstedelijk Gebied Brussel) op 30 september 2010 eveneens voor het eerst een zwart weeskind ontdekte, kon het niet anders of er moest met die nachtvlinder wat meer aan de hand zijn.

Fig. 1. *Mormo maura* (Linnaeus, 1758), Anderlecht, 30.ix.2010 (leg. en foto W. Troukens).

Het zwart weeskind is een vrij grote nachtvlinder die aan bepaalde *Catocala*-soorten doet denken. Zijn spanwijdte bedraagt 60 à 70 mm. De vleugels zijn overwegend bruingrijs en de vleugelranden zijn zwak gekarteld (fig. 1). De vlinder heeft een voorkeur voor vochtige gebieden zoals beek- en riviervalleien. De eieren worden in juli en augustus afgezet (Carter & Hargreaves 1987: 253). De rups is geelgrijs met drie lichte ruglijnen en donkere, ruitvormige vlekken (Ter Haar 1928: 223). Ze is van september tot mei aan te treffen op sleedoorn

(*Prunus spinosa*), meidoorn (*Crataegus monogyna*), berk (*Betula*), wilg (*Salix*), klimop (*Hedera helix*) (Carter & Hargreaves 1987: 253) en volgens Ter Haar (1928: 223) ook op els (*Alnus*) en op lage, kruidachtige planten zoals zuring (*Rumex*), dovenetel (*Lamium*) en paardenbloem (*Taraxacum officinale*). De rups is vooral 's nachts actief. Overdag verbergt ze zich in de grond. De imago's vliegen van begin juni tot eind september. Ze zitten overdag liefst tegen donkere muren, op schuttingen of onder bruggen. Het exemplaar te Anderlecht zat onderaan op een donkerbruine garagepoort; de vlinder was nauwelijks te zien! De imago's komen vlot op smeer en worden ook gevangen op licht.

Uit onderzoek van de Belgische collecties van het KBIN te Brussel blijkt dat het zwart weeskind tot de eeuwwisseling hoofdzakelijk gevonden werd in Hoog-België met als noordgrens de valleien van de Hene, de Samber en de Maas. Elders ging het blijkbaar om occasionele zwervers of kleine, tijdelijke populaties. In Laag- en Midden-België zijn slechts 4 waarnemingen bekend uit vorige eeuw, nl. 1 ex. te Rillaar (VBR) in 1913, verscheidene ex. te Halle (VBR) in 1926 en 1 ex. in 1933, 1 ex. te Brussel in 1950, en 1 ex. te Antwerpen (AN) in 1968, (Hackray & Sarlet 1978: 318–319 en coll. KBIN).

In Nederland is het zwart weeskind inheems in Zuid- en Midden-Limburg. Van elders zijn er oude vangsten bekend uit de provincies Groningen, Overijssel, Gelderland, Utrecht, Zuid-Holland en Friesland (Lempke 1948: 85, 1965: 244). Heel merkwaardig zijn ook de twee geïsoleerde waarnemingen op het eiland Terschelling op 6 augustus 1992 (Noctua, Amsterdam).

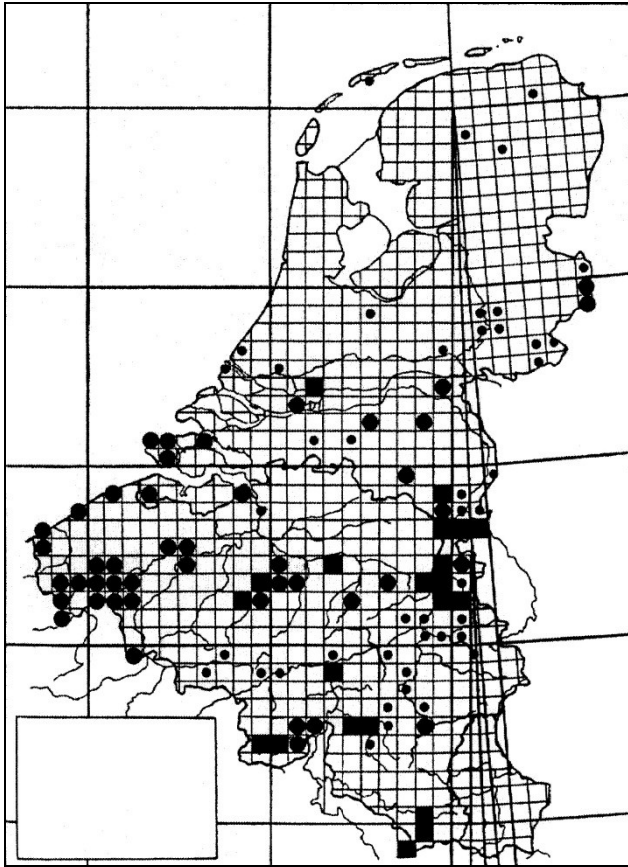

Fig. 2. Vindplaatsen van *Mormo maura* (Linnaeus, 1758) in de Benelux.

- gegevens tot en met 2000
- gegevens na 2000
- gegevens van zowel vóór als na 2000

In de Benelux krijgt de vlinder vanaf 2004 plots expansieve neigingen. In dat jaar duikt hij op in Noord-Brabant (NL) en in Oost-Vlaanderen (B), vanaf 2006 ook in Zeeland (NL), West-Vlaanderen (B), Vlaams-Brabant (B) en in 2009 in de provincie Antwerpen (B). De verspreidingskaart toont aan dat het zwart weeskind tijdens de laatste decade zijn areaal vooral heeft uitgebreid ten westen van de Schelde met inbegrip van de kust en Zeeland (NL) (fig. 2).

Dankwoord

Ik dank van harte alle vrienden-entomologen die met hun gegevens en informatie meewerkten aan het totstandkomen van dit artikel: Charles Bosmans (Halle), Guido De Prins (Merksem), Willy De Prins (Leefdaal), Rob de Vos en Willem Ellis (Zoölogisch Museum, Amsterdam), Alain Drumont en Chantal van Nieuwenhove (KBIN, Brussel), Marcel Gillard (Presgaux), Frans Melkert (Egmond-Binnen), Eric Meuris (Gentbrugge), Bernard Misonne (Tervuren), Hugo Raemdonck (Jette-Brussel), Tom Sierens (Zomergem), Stef Spruytte (Nieuwkerke-Heuvelland) en Chris Steeman (Kapellen).

De verspreidingskaart werd grotendeels samengesteld met gegevens uit de publicaties van Ter Haar (1928), Hackray & Sarlet (1978) en Lempke (1948 en 1965), verder ook met de gegevens uit de collecties van het Departement Entomologie (KBIN, Brussel) en de gegevens uit het vlinderbestand Noctua van de Werkgroep Vlinderfaunistiek (Zoölogisch Museum, Amsterdam). Ten slotte werd ook dankbaar gebruik gemaakt van alle recente gegevens uit waarnemingen.be.

Bibliografie

- Carter, D. J. & Hargreaves, B. 1987. *Thieme's rupsengids voor de Europese dag- en nachtvlinders*. — Thieme & Cie, Zutphen.
- De Prins, W. 2004. Interessante waarnemingen van Lepidoptera in België in 2003 (Lepidoptera) (vervolg). — *Phegea* **32**(2): 70–76.
- Hackray, J. & Sarlet, L. G. 1978. Catalogue des Macrolépidoptères de Belgique. *Mormo maura* Linné, 1758. — Supplement *Lambillionea* **78**(3–4): 317–319.
- Lempke, B. J. 1948. Nederlandse Macrolepidoptera. *Mormo maura* L. — *Tijdschrift voor Entomologie* **90**: 85.
- Lempke, B. J. 1965. Nederlandse Macrolepidoptera. *Mormo maura* L. — *Tijdschrift voor Entomologie* **108**: 244.
- Ter Haar, D. 1928. *Onze vlinders* (Bewerkt door Dr. M. P. Keer). — W. J. Thieme & Cie, Zutphen.
- Natuurpunt. Zwart weeskind. *Mormo maura* (Linnaeus, 1758). — waarnemingen.be (bezoekt 03 oktober 2010).